

Dominika Micał

Akademia Muzyczna w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0002-9775-0814>

Interdyscyplinarne poszukiwania znaczeń The 11th Conference of the Nordic Association for Semiotic Studies „Anticipation and Change”, 13-15 czerwca 2019, Uniwersytet w Stavanger (Norwegia)

„Oczekiwanie i zmiana” – pod takim hasłem zgromadzili się w czerwcu ubiegłego roku członkowie Nordyckiego Stowarzyszenia Studiów Semiotycznych, a także niezwiązani z nim badacze wykorzystujący w swojej pracy narzędzia semiotyczne. Organizatorzy zachęcali do podejścia interdyscyplinarnego i oczekiwali referatów związanych z rozwojem człowieka jako jednostki oraz ludzkich społeczeństw; w zaproszeniu wyrazili również nadzieję na wystąpienia dotyczące naszej przyszłości – między innymi roli wyobraźni w doprowadzaniu do korzystnych zmian społecznych.

Najważniejszą częścią konferencji były wykłady plenarne – w ciągu trzech dni obrad odbyło się ich aż pięć. Już na tym przykładzie można było dostrzec, jak różnorodnie organizatorzy i uczestnicy widzą semiotykę. Każdy z wykładowców przedstawił wyniki swoich prac w zupełnie odmiennych dziedzinach. Jaan Valsiner (Uniwersytet w Aalborgu) jako psycholog i znawca komunikacji poszukiwał początków rozumienia

znaków w bardzo wczesnym etapie życia niemowląt – zaledwie miesięcznych. Jon Kvist (Uniwersytet w Roskilde) z kolei skupił się zdecydowanie bardziej na drugiej połowie hasła konferencji – na „zmianie”, przedstawiając analizę ostatnich reform w zakresie opieki społecznej w krajach nordyckich. Wykład z dziedziny literaturoznawstwa zorientowanego socjologicznie wygłosiła Ingvil Hellstrand (Uniwersytet w Stavanger). Powołując się na komentarze autorów książek science-fiction (zwłaszcza dystopii), a także na same powieści (m.in. głośną ostatnio, po serialu zrealizowanym przez telewizję HBO, *Opowieść podręczną* Margaret Attwood), przedstawiła, jak charakterystyczne cechy gatunku mogą wiązać się z trzema obszarami życia ludzkiego: społeczeństwem, technologią i ciałem. Znacznie bardziej aktywistyczny niż naukowy charakter miało natomiast wystąpienie Nory Bateson (International Bateson Institute), w którym autorka poruszyła przede wszystkim problem relacji stosowanego języka do obecnej rzeczywistości, zwłaszcza w kontekście ochrony środowiska i przemian społecznych. Także muzyka stała się przedmiotem wystąpienia plenarnego – wykład wygłosił jeden z najbardziej znanych semiotyków muzyki, Eero Tarasti (*profesor emeritus* Uniwersytetu w Helsinkach). Wprowadził on słuchaczy w swoją koncepcję „semiotyki egzystencjalnej”. Polskiemu odbiorcy idee Tarastiego są znane (choćby z jego własnych tekstów oraz interpretacji innych autorów publikowanych w „Res Facta Nova” czy w czasopiśmie „Teoria Muzyki. Studia, Interpretacje, Dokumentacje”¹), wystąpienie to bardzo dobrze jednak porządkowało i przypominało podstawy myśli fińskiego muzykologa.

W referatach uczestników, podobnie jak w wykładach plenarnych, przedstawione zostały badania z różnych, niekiedy bardzo od siebie oddległych dziedzin. Najliczniejsze grupy stanowiły wystąpienia socjologiczne, literaturoznawcze i związane z metodologią semiotyczną jako taką. Jednak w żadnym z tych kręgów nie dało się zauważyć wspólnych mianowników poszczególnych wystąpień. W pierwszej grupie znalazły się m.in. prezentacje: *‘Linguistic integration’ as a misconceived semiotics. A critic of Latvian language policy* Sergeia Kruka (Uniwersytet Stradiņša w Rydze), *Voters in the dark: Solar energy discourse in the Sunshine state* Priski Augustyn (Uniwersytet Atlantycki na Florydzie) czy *Anticipation and promise of change. A semio-pragmatic overview*

1 M.in. Eero Tarasti, *Reprezentacja w semiotyce*, „Teoria Muzyki. Studia, Interpretacje, Dokumentacje”, 2014, nr 4.

on the social engagement Valerii De Luki (Uniwersytet w Limoges) i Antonina Bondiego (Szkola Zaawansowanych Badań w Naukach Społecznych w Paryżu).

Spośród referatów dotyczących literatury wspomnieć warto wystąpienia: *From literature book to literary book object, a sensitive resemantization* Marca Barrety Bogi (Centrum Badań Socjosemiotycznych w São Paulo i Uniwersytet w Limoges), *Ivanhoe, the Young England Movement, and the Semiotic Construction of National Identity out of Medievalism* Madeleine Harke (Uniwersytet w Tartu), *Semiotic changes of Homeric epithets (origins, development and future)* Mariam Nozadze (Uniwersytet w Tartu); zaś z pogranicza psychologii i literatury: *The Expectation of the Unexpected. The Experience of Time in the Aesthetic Text* Jacopa Frascaroli (Uniwersytet w Yorku).

Ciągłą potrzebę uprawiania „twardej” semiotyki udowodnili m.in.: Lauri Linask (Uniwersytet w Tartu) w wystąpieniu *Autocommunication between cognition and culture in developmental semiotics*, Donna E. West (Uniwersytet Stanowy Nowego Jorku) w referacie *Vygotskii's Double Stimulation as a Measure of Peirce's Double Consciousness: Forums for Anticipatory Dialogue* oraz jeden z przedstawicieli polskich ośrodków naukowych, Piotr Konderak (Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie), który w prezentacji *On a dual nature of semiosis: a cognitive semiotic perspective* czytelnie przedstawił to, jak można badać proces semiozy z perspektywy kognitywistycznej za pomocą stworzonych przez siebie narzędzi komputerowych.

Wyraźnie zaznaczyły swoją obecność również nowsze i chyba obecnie najmodniejsze nurty badań: transhumanizm, cybernetyka i *animal studies*, w różnych odsłonach. Z tej ostatniej dziedziny warto wspomnieć o referacie *Reframing wolf as an Estonian national animal. Process and contentions from an ecosemiotic perspective* Timy Marana (Uniwersytet w Tartu), w którym figura wilka interpretowana była w szerokiej społeczno-kulturowej perspektywie, nie tylko estońskiej, przy czym samemu zwierzęciu nie była przypisana silna podmiotowość. Zupełnie inne podejście przyjęła Ivy T. Gilbert (Uniwersytet Atlantycki na Florydzie), w referacie *Conspiratorial Animals: Deconstructing Visual Representations of Animals as Food* przypisująca „osobom nieludzkim” znacznie większą sprawczość i traktując omawiane przez siebie świnie jako zdecydowane ofiary ludzkiego sposobu życia: jednocześnie przedstawiane w reklamach restauracji jako uczłowieczone, w samych zaś

restauracjach pełniące po prostu funkcję jedzenia (a także jednoczenia społeczności, zwłaszcza męskiej części populacji USA, przy grillu). Tematy takie jak transhumanizm, cybernetyka, nowe technologie w związku z ciałem i umysłem człowieka poruszane były między innymi w referatach: *Connecting consciousness and the cosmos in cybersemiotics and Indian Buddhism: Two process-philosophical paradigms for the challenges of change in nature and culture* Aliny Therese Lettner (Uniwersytet w Kassel) oraz *Lively Assemblages and New Material Configurations: How becoming intense?* Patrizii Sergio (Uniwersytet w Tartu).

W bliskim związku z mottem konferencji pozostawały wystąpienia dotyczące edukacji i uczenia się – zarówno jako narzędzia zmiany (jak na przykład w referacie *Taste education: a semiotic approach to eating identities* Deli Lara Peña z Sorbony), jak i w perspektywie zmian w samej dziedzinie (jak w wystąpieniu *[Gesture-Tool-Speech] complexes as units of meaning in teacher education classes* Waldmir Araujo-Neto z Uniwersytetu Federalnego w Rio de Janeiro).

Przedstawicielki Akademii Muzycznej w Krakowie, kierownik oraz uczestniczki polsko-litewskiego projektu naukowego DAINA 1: *Music of Change: Expression of Liberation in Polish and Lithuanian Before and After 1989*, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki zaproponowały panel dotyczący przemian w muzyce w latach siedemdziesiątych XX wieku w kontekście historyczno-społecznym. Małgorzata Janicka-Słysz, w wystąpieniu *Transformations of Polish and Lithuanian Music in the Second Half of the Twentieth Century. Contexts – Ideas – Messages – Relationships* nakreśliła szeroką perspektywę pojęciową i historyczną, pokazując przemiany społeczno-polityczne i możliwe reakcje na nie na przykładzie polskich i litewskich kompozytorów trzech generacji: Grażyny Bacewicz, Vytautasa Bacevičiausa, Krzysztofa Pendereckiego, Osvaldasa Balakauskasa, Eugeniusz Knapika i Onutė Narbutaitė. Kinga Kiwała przedstawiła bardziej szczegółowe rozpoznania dotyczące narodzin tak zwanego „nowego romantyzmu”, a także jego charakterystycznych cech, zwłaszcza różnic między jego realizacjami w muzyce twórców pokolenia '33 i pokolenia '51. Iwona Sowińska-Fruhtrunk skupiła się natomiast na myśli teoretycznej towarzyszącej aktywnie przemianom twórczości kompozytorskiej tego czasu, omawiając zwłaszcza szczególną rolę, jaką w rozwoju „krakowskiej

szkoły teoretycznej” i pobudzeniu refleksji nad muzyką współczesną odegrali Mieczysław Tomaszewski i Krzysztof Droba. Panelowi towarzyszył poster Dominiki Micał, na którym przedstawione zostały skrótowo tematy, uczestnicy, cele i efekty trzech cykli spotkań dla badaczy i studentów teorii muzyki i muzykologii, które odbywały się w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych minionego stulecia w Baranowie Sandomierskim i Sandomierzu („Spotkania Muzyczne w Baranowie”, „Wrzesień Muzyczny w Baranowie”, „Collectanea. Sandomierski Festiwal Muzyczny i Seminaria”).

Jedynym, poza panelem uczestniczek z Krakowa, referatem dotyczącym muzyki, było wstąpienie członka komitetu organizacyjnego konferencji, Juhy Ojali (Uniwersytet w Oulu), zatytułowane *Music as an avenue for exploration of non-arbitrary social semiosis from a Peircean viewpoint*. Autor postawił w nim hipotezę, że znaczenia w muzyce można interpretować nie tylko w związku z analizą samych środków muzycznych (które autor uważa za pozajęzykowe), ale także za pomocą badania działań, wspólnych sytuacji, nawyków. Aby poddać je interpretacji, Ojala dokonał rozwinięcia narzędzi semiotyki i pragmatyzmu Charlesa Peirce’a w duchu semiotyki egzystencjalnej Tarastiego oraz teorii „miękkich faktów” Penttiego Määttänena.

Najbardziej znaną cechą jedenastej konferencji NASS była różnorodność podejmowanych przez uczestników tematów. Można było zapoznać się z zagadnieniami, o których inaczej być może nawet by się nie usłyszało.

Istotną wadą tak szeroko zakrojonej tematyki konferencji okazała się znaczna trudność w prowadzeniu pogłębionej dyskusji – ze względu na nieznaną danego tematu przez pozostałych uczestników, a także z powodu zauważalnego zróżnicowania stosowanej terminologii. Po raz kolejny można było się przekonać, że współczesna semiotyka to dziedzina wciąż poszerzająca swój zakres i niezmiennie bogata. Zaskakujące było również, jak bardzo większość uczestników jest zaangażowana ideologiczno-społecznie: wiara badaczy w to, że nauka ma możliwość i powinna wpływać na świat i nasze w nim funkcjonowanie.